

OULİPO METİNLERİNİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİNİN OLANAKLARI: YAZIN DİZGESİNDE BOŞLUĞU DOLDURMA ARACI OLARAK DEYİŞ KAYDIRMALARI

Ayşe Işık AKDAĞ*

Özet

Bu çalışma, *Oulipo Teknikleri Çerçevesinde Bir Çeviri Çalışmasına Kültürel, Biçemsel Ve Söylemsel Yaklaşım* adlı yüksek lisans tezinden hareketle hazırlanmıştır ve Oulipo metinlerinin çevirileri üzerine bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. İnceleme nesnesi olarak, birçok oulipiyen tekniği barındırması ve Oulipo grubunun amacı olan “edebiyat ve matematiği birleştirmesi” açısından Raymond Queneau’nun *Exercices de Style* isimli kitabı seçilmiştir. Kitap, 99 farklı biçem ve metin türü içerdiğinden Oulipo tekniklerinin bir temsilcisi niteliğindedir. Makalede, “Çevirmenin Oulipo metinleri karşısında aldığı kararlar nelerdir” sorusundan yola çıkılarak eserin erek kültür ortamındaki konumu ve olası etkileri üzerinde düşünülmüştür. Çalışmada, Anton Popoviç’in deyiş kaydırmaları kavramı ışığında, 2003 yılında Armağan Ekici tarafından Türkçeye çevrilen eser incelenmektedir. Bu bağlamda *Biçem Alıştırmaları*, Popoviç’in önerdiği bireysel, bünyesel, olumsuz, konusal ve türsel kaydırmalara göre incelenmiş ve izlenen çeviri stratejilerine ışık tutulmaya çalışılarak, bu stratejilerin Oulipo metinlerinin çevirisine katkıları tartışılmıştır. Yapılan incelemede, Türkiye’de yazın dizgesinde referans düzeyinde karşılığı olmayan oulipyen metinlerin çevirisinde çevirmenlerin temel bir aktarım sorunuyla karşı karşıya olduğu ve *Biçem Alıştırmaları* kitabında çevirmenin bu boşluğun farkında bağdaştırıcı çözümlere gittiği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Oulipo, Deyiş kaydırmaları, Raymond Queneau, Çevirmen kararları

Abstract

This study is based on my M.A thesis entitled “Cultural, Stylistic and Discursive Approach to a Translation Study within the Framework of Oulipo Techniques” and aims to describe the translations of oulipian texts written in the framework of Oulipo group. Raymond Queneau’s *Exercices de Style* is chosen as the object of study because it contains numerous oulipian techniques and reflects Oulipo’s aim of “combining literature and mathematics”. The book represents a good example of Oulipian techniques since it consists of 99 different styles and text types. In the article, starting from the question of “What are the decisions of the translator with regard to oulipian texts?”, the book’s standpoint at the translated culture and its probable effects are discussed. The study analyzes the Turkish translation of the book (translated to Turkish by Armağan Ekici in 2003) in the light of Popovic’s shifts of expression. In this context, *Biçem Alıştırmaları* has been studied in accordance with constitutive, individual, topical, negative and generic shifts as suggested by Popovic and while exposing the applied translation strategies, their contribution to the translation of oulipian texts has been discussed. In the study, it has been realized that in the translation of oulipian texts, which have no equivalence at the reference level of literature system in Turkey, the translators face a basic translation problem and therefore in *Biçem Alıştırmaları*, the translator being aware of the problem, has tried forms of coherency in his work.

Key words: Oulipo, Shifts of expressions, Raymond Queneau, Translator decisions

1. Biçem Alıştırmaları

Dili biçimsel zorlamalarla değiştirerek kullanan yazın akımını ifade eden Oulipo metinleri, belli bir matematiksel temele dayandıklarından ya da oulipiyen bir teknik içerdiklerinden diğer yazınsal metinlerden farklıdırlar. Bu çalışmada, akımın iki

* Okutman, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü.

kurucusundan biri olan Raymond Queneau'ya ait olan ve birçok oulipiyen tekniği barındırmasından ötürü oulipo metinlerine iyi bir örnek oluşturan *Biçem Alıştırmaları* kitabı incelemenin odağına alınmıştır. *Biçem Alıştırmaları* bir olay örgüsünü takip eden klasik bir anlatı olarak görülmemelidir. Queneau, aynı olayı farklı oulipiyen teknikleri (biçemleri de diyebiliriz) kullanarak 99 farklı biçimde anlatmıştır. Dolayısıyla kitap, her biri bir oulipo tekniğini/ biçimini örnekleyen 99 oulipo metninden oluşmaktadır. Oulipo özelliklerini vurgulamak için anlatılardaki olay değişmez, yani 99 anlatının tümü aynı olayı ele alır.

Genelde iki paragraf olarak anlatılan olayın özeti şu şekildedir: Uzun boyunlu bir genç öğle vakti S hattı otobüsüne biner. Başındaki şapkada kurdele yerine sicim takılıdır. Otobüsteki bir yolcu bu gence sinir olur ve ne zaman birisi inse ya da binse gencin ayaklarına bastığını iddia eder. Uzun boyunlu genç cevap vermeden boşalan bir koltuğa oturur. İki saat sonra anlatıcı olan yolcu bu genci yeniden Saint-Lazare Garı'nın önünde görür. Yanında bir arkadaşı vardır ve ona paltosunun üst düğmesini biraz daha yukarı diktirmesini önermektedir.

Biçem Alıştırmaları'nda iki tür metin söz konusudur. Bunlardan bazıları Oulipo tekniklerinin doğrudan uygulamasını içerirken, diğerleri Oulipo grubunun yeni ürettiği ya da geçmiş yazın geleneğinden ödünçlediği biçimlerdir. Tüm bu biçimler ve teknikler Oulipo özelliği olarak ele alınmıştır ve hepsinin ortak bir noktası vardır: Metin için peşin bir biçimsel sınırlama oluşturmak.

Kitaptaki her anlatının, kullanılan oulipiyen tekniği/biçemi belirten bir başlığı vardır. Yani başlıklar o metin için sınırlamaları göstermektedir. Sınırlama, yazarın metni yazmaya başlamadan önce kendine belli kurallar koyması ve metni bu kurallara göre şekillendirmesini anlatmaktadır. Örneğin *Lipogramme* adlı alıştırmada Queneau “e” ünlüsünü kullanmadan olayı anlatmıştır. Başka bir deyişle, bu metin için sınırlama lipogram tekniğidir.

Oulipo metinlerinin karşısında okur, sıradan bir okuma eyleminde olduğu gibi pasif konumda bulunmaz. Yazılanı başlıktaki sınırlamaya göre test eder. Hatta bazı alıştırmalarda bu aktif konum daha da ileri gider. Hikâyenin ne olduğu bilinmesine karşın bazı anlatıları çözebilmek için dayanak bir anlatıya gerek duyulur.

Erek dildeki okur için durum daha farklıdır. Türkiye'deki genel okur için düşünürsek, başlıktaki sınırlamaya tanış olmayan okur, metni inceleyerek tekniği çözümlenecektir yani çevirideki etkin katılım yönü kaynak dildekinin tersine doğrudur. Kaynak dilde başlıktan yola çıkılarak metin test edilirken, erek dilde metinden hareketle başlık çözümlenecektir.

Örneğin *Nidá*'nın başı olan “Psst! hım! ah! oo!” nun anlamlı olabilmesi için neler olduğunu anlatan bir dayanak metin olmalıdır. Ancak 99 hikâyenin her biri bir diğerini tamamlar nitelikte olduğundan, kitapta böyle hazır bir metin yoktur. Dolayısıyla okuyucu zihninde bir ya da daha çok dayanak hikâye tasarlayarak okuma eylemine yaratıcı olarak katılacak, yazarın yazmadığı o dayanak metni oluşturacaktır.

Kitaptaki 99 hikâye sınıflandırılmaya çalışıldığında alıştırmaların şu ulamlarda yer aldığı gözlemlenir: Terim kullanılanlar (*Philosophique, Ensembliste, Botanique, Zoologique, Médical, Géométrique, Gastronomique*), matematiksel temele dayananlar (*Permutations, Anagrammes, Métathèses, Contre petteries*), ses oyunları (*Paréchèses, Homéotéleute, Javanais, Aphérèses, Apocopes, Syncopes, Prosthèses, Epenthèses, Paragoges*), şiir teknikleri (*Alexandrins, Sonnet, Ode, Tanka, Vers Libres*), dilbilgisel kullanım içerenler, (*Passé Indéfini, Présent, Passé Simple, Imparfait*), yabancı dile öykünenler (*Anglicismes, Macaronique, Italianismes, Poor Lay Zanglais, Hellénismes*), söylem düzeyiyle oynananlar (*Précieux, Ampoulé, Injurieux, Paysan, Vulgaire, Loucherbem*), duylularla ilgili olanlar (*Olfactif, Visuel, Gustatif, Tactile, Auditif*), yazı türleri (*Lettre officielle, Prière d'inserer, Fantomatique, Télégraphique, Interrogatoire, Comédie, Apartés*), sözcük oyunları (*Alors, Polyptotes, Moi je, Par devant, Impuissant*), söz sanatları (*Litotes, Métaphoriquement, Animisme*), anlatı teknikleri içerenler (*Rétrograde, Synchyses, Insistance, Maladroit, Apostrophe, Partial, Le côté subjectif*), durum ve tutum bildiren söylemler (*Négativités,*

Hésitations, Surprises, Interjections, Exclamations, Onomatopées, Précisions), Oulipo teknikleri barındıranlar (Lipogramme, Translation, Définitionnel, Logo-rallye, En partie double, Composition de mots, Antonymique, Noms Propres) ve düzyazı (Notations, Récit) biçimde yazılanlar.

Biçem Alıştırmaları anagramme (değiştiri), permütasyon (çevrikleme), metatez (göçüşme) gibi matematiksel tekniklerin yanı sıra lipogram, logo-rallye, eşesli alfabe, eşesli çeviri, S+7, LSD, tanka gibi oulipiyen teknikleri de barındırıyor. Bu tekniklerin tümü daha önce yazınsal eserlerde eşzamanlı ve dizgeli bir biçimde kullanılmamıştır; hatta bazıları Oulipo grubu üyeleri tarafından yeni oluşturulmuştur, dolayısıyla kaynak metnin dönemsel okuru da, kısmen de olsa, alışık olmadığı metinlerle karşı karşıya kalmıştır. Hatta örneği aşağıda gösterilen çevrikleme (permütasyon) gibi bazı tekniklerin uygulanması sonucunda ilk anda tanış olunamayan metinleri çözmeye çalışmak durumundadır.

Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar

1. Tümce 5 harfli sözcükler	<p>Nöple birgü rubir yedoğ üsün sotob, asaha ünark ndaşo nleğ, boyun kuzun, apkas luvuş, gülüb inaör, imtak irsic, nqbira mizge rdüm dampö (6harf)</p>
2. Tümce 6 harfli sözcükler	<p>Yanında anider, şusuna akikom, ekmeğe nutukç, nezom inezom bozlad, siinse anbir, nsekas yadabi, şinaba teroya, riiddia stiğın, du ediyor.</p>
3. Tümce 7 harfli sözcükler	<p>Olukbo amabirk, tartızın galıca, aterket ayıhızl, alanqer tıveboz, eğirtti edoğrus.</p>
4. Tümce 8 harfli sözcükler	<p>Ç saat son, onu bir ka, saintlöz, ra tekrar, in önünde, aregerin epaltosu, kendisin, şemesiniş, nun üst dü, ükseltti, rozacıky, öyleyerib, rmesinis, şıylahar, inarkada, r sonbete aetlibi ldegördü, dalmış hac, m.</p>

Queneau, *Exercices de Style*'i kaleme alırken hem yazın alanın zenginliğini göstermek istemiş, hem de bazı biçemlerde edebiyatın süslü anlatımlarıyla dalga geçmiştir. Bu açıdan kitap iki katmalı olarak düşünülebilir: İlk ekseninde yazınsal metin, ikinci ekseninde yazın üzerine bir metin olarak değerlendirilebilir. *Biçem Alıştırmaları*'nda, yazınsal açıdan dilsel oyunlar ve biçemsel sanatlar yer alırken, aynı zamanda değişik uzmanlık alanlarından (felsefe, tıp, geometri, botanik, vb.) terimlerle de karşılaşmaktadır. Dolayısıyla kitapta kaynak kültüre bağlı göndermeler, kaynak dile özgü dilsel-kültürel oyunlar ve kaynak kültürde bile yeni ortaya çıkmış Queneau'nun ürettiği sözcükler vardır. Bu öğeler kitabın çevirisinde ayrı bir zorluk alanı yaratmaktadır. Alıcı kültürde hazır ve "eşdeğer" karşılığı olmayan bu tür unsurların çeviri sürecine nasıl yansdığı ve çevirmenin bu gibi durumlarda ne gibi kararlar aldığı da incelenmesi gereken özelliklerdir. Oulipo teknikleriyle iç içe geçen bu unsurların varlığı, bu kitabın çeviri açısından incelenmesine ayrı bir önem kazandırmaktadır.

2. Ou-Li-Po

L'Ouvroir de Littérature Potentielle kısaca Oulipo Grubu, 24 Kasım 1960 tarihinde, François Le Lionnais ve Raymond Queneau'nun öncülüğünde kurulmuştur. Grup üyelerinden Hervé Le Tellier *Esthétique de L'Oulipo* kitabının giriş yazısında, grubun temel dayanağının matematik ve edebiyat arasında yer alan bağı keşfetmek olduğunu ifade eder. Ayrıca kurucu üyelerin bazılarının köklerinin gerçeküstücülüğe dayandığını (özellikle Raymond Queneau ve Noël Arnaud), bir kısmının ise Pataphysique Koleji'nin üyesi olduğunu söyler; ama hepsinin genç matematikçilerin oluşturduğu Bourbaki grubunun yenilikçi çalışmalarından etkilendiklerini özellikle belirtir. (Le Tellier 2006:7)

5 Nisan 1962'de Raymond Queneau, bir Oulipo yazarını şu şekilde tanımlamıştır: “Çıkış yolunu arayacakları labirenti bizzat kuran fareler.” Bu labirent, sözcüklerden, seslerden, tümcelerden, paragraflardan, bölümlerden, kitaplardan, düz yazıdan ve şiirden oluşmaktadır.

François Le Lionnais, “La Lipo (Premier Manifeste)” başlıklı makalesinde “İnsanoğlu sürekli eski biçimlere dayanarak yeni fikirleri hep eski biçimler içinde mi görecektir?” sorusunu sormuştur. Oulipo yazarları bu soruya olumsuz yanıt vermektedirler. Bazı yazarların kendi tarzlarıyla, kendi yetenekleriyle, yeni sözcükler yaratarak edebiyata kattıklarını, Oulipo bilimsel ve dizgeli olarak yapmayı amaçlamaktadır. (Le Lionnais 1973 :17)

Oulipo'nun yazınsal dizgeye en önemli katkısı ‘potansiyel edebiyat’ kavramını getirmesidir. Queneau, potansiyeli şu şekilde tanımlar: “Potansiyel edebiyat, yazarların istedikleri gibi kullanabilecekleri yeni **biçimler** ve yeni **yapılar** arayışıdır.” (Lescure 1973:33) Le Tellier içinse potansiyel, sınırlama ve birleşim (kombinasyon) sayesinde metinlerin sonsuz üretimine yol açmaktadır. (Le Tellier 2006: 22)

Le Tellier'ye göre potansiyel enerjinin enerji kuramına ifade ettiğini, potansiyel edebiyat, edebiyat için ifade eder. Başka bir deyişle potansiyel edebiyat, bazı unsurları değiştirildiğinde kendini gücül olarak üretebilen bir dizgenin oluşturduğu edebiyattır. Le Tellier, potansiyel edebiyatı matematikteki üslû sayılardan yola çıkarak bir “üslû edebiyat” olarak tanımlar. (Le Tellier, **op.cit.**s.23) Yani, edebiyat metnini bir sayı olarak düşünürsek, kuvvetleri ona uygulanan sınırlamalar olacaktır ve her bir sınırlama yeni bir metin üretecektir, ancak bu yeni metinlerin sayısı uygulanacak sınırlamalar kadardır, yani bir bakıma sonsuzdur.

Örneğin *Biçem Alıştırmaları*'nda Queneau, sıradan bir hikâyeye 99 farklı sınırlama uygulayarak 99 farklı metin elde etmiştir. Başka bir yazar sınırlamaları çoğaltarak metin adedini de çoğaltabilir.

Oulipo grubuna göre yaratılan her metin bir alıştırmadır. Dolayısıyla kitabın başlığı ile Oulipo arasında doğrudan bir bağlantı vardır. *Biçem Alıştırmaları* hakkında “La Littérature comme réécriture. Poétique des "Exercices de style" de Raymond Queneau” isimli doktora tezini yazan Goto'ya göre “Alıştırma” sözcüğü üç farklı alana gönderme yapıyor: okul, müzik ve zihin. Okulda verilen ödevler, müzikte mükemmelliğe varmak için yapılan prova ve zihinsel çaba alıştırmaya sözcüğünün bilişsel bağajında gizli olan anlamlardır ve bu anlamlardan şöyle bir çıkarım yapılabilir:

Biçem Alıştırmaları ismi Oulipo'nun amacını ve çalışma alanlarını içinde barındıran bir başlıktır. Öncelikle, Oulipo'nun amacı edebiyat ve matematik arasında bir bağ kurmaktır. Bu sebepten, alıştırmaya sözcüğünün ilk anlamı (matematik ya da dilbilgisindeki gibi öğrencilere öğretilenlerin uygulanması için verilen yazılı ya da sözlü ödev) Oulipo'nun amacını özetler niteliktedir. Burada söz konusu olan şüphesiz öğretilen yeni bir konu değildir ancak yeni oluşturulan ya da önceden var olan kuralları uygulamaktır.

Müzikle ilgili ikinci anlam da estetik zevki ortaya çıkarmasından ve eserlerin yeniden yorumlanmasını içerdiğinden Oulipo'nun çalışmaları arasındadır. Özellikle müzik notaları ile

edebiyat arasında kurulan ilişki alıştırmaların taşıdığı anlamların arasındadır. *Exercices de Style* kitabının çevirmeni Armağan Ekici'ye göre Bach'ın Goldberg çeşitlemeleriyle Raymond Queneau'nun adı geçen eserindeki doksan dokuz değişik biçem büyük benzerlik taşır. Ekici'ye göre "Bach'ın *Goldberg Çeşitlemeleri*'nde yaptığı iş, Raymond Queneau'nun *Exercices de Style*'de yaptığı iş ile yani 99 değişik biçemdeki çeşitlemenin aynı kısa hikâyeyi izlemesi ile büyük benzerlikler taşıyor." Bach, çeşitlemelerinde eşit uzunluktaki otuz iki nota ile zamanının tüm müzik tarzlarını tarayan bir eser yaratmıştır. Queneau da *Biçem Alıştırmaları*'nda aynı basit hikâyeyle 99 farklı biçemi örnelemiştir.

Üçüncü anlamda ise (zihinsel çaba) okuyucu alıştırmaları okurken aynı hikâyenin nasıl doksan dokuz biçemde anlatılabileceğini görür, başlık ve içerik arasındaki bağlantıyı arar. İkinci anlamdaki zevk için tekrarlama aynı zamanda üçüncü anlam için de geçerlidir. Burada söz konusu olan Oulipo kurallarına göre yazılmış bir metindeki estetiği keşfetmektir. Oulipo grubu üyelerinden Hervé Le Tellier, *Esthétique de l'Oulipo* kitabında bu zevkten şöyle bahseder:

"Ce plaisir du texte, dans sa spécificité oulipienne, est lié à la connaissance ou à la reconnaissance de référents codés et communs: ce peuvent être des contraintes, mais pas toujours." (Le Tellier 2006 :9)

"Metinden alınan bu zevk, oulipiyen özelliği çevresinde, ortak ve şifreli göndergelerin tanınmasına ya da bulunmasına bağlıdır. Bu göndergeler her zaman kurallar değildir."

Türkiye'de Oulipo ile ilgili fazla kaynak bulunmamaktadır. Oulipo eserlerinden en dikkat çeken 2005'de Oulipo grubunun üyesi olan Georges Perec'in *Kayboluş* isimli kitabının çevirisidir. Bu çeviride lipogram tekniği ve "çevirmenin erek metne müdahalesi" gündeme gelmiştir; fakat *Kayboluş*'un oulipiyen bir eser olduğu, çevirisinin de bu doğrultuda yapılması gerektiği değerlendirmelerde öne çıkmamış, "çevirmenin erek metindeki bazı bölümleri kendisinin yazarak kaynak metni değiştirdiği" yönünde bir tartışma yürütülmüştür. Oysa çevirmen, bizim gözlemimize göre, Oulipo tekniklerini erek metinde Türk alfabesine uyarlamıştır. Bu uyarlamada, iki dildeki farklı harf sayılarından ötürü çevirmen tarafından erek metinde farklı bölümlenmeye gidildiği görülmektedir. Bu noktayı Vermeer'in Skopos kuramı açısından açıklamak istersek, "uzman" (yani durumu değerlendirerek karar sorumluluğu üstlenen) bir çevirmen karşısında olduğumuzu söyleyebiliriz, çünkü çevirmen araya girdiği bölümlerde aldığı çeviri kararlarının arkasında durarak onları üstü kapalı da olsa açıklamaya çalışmış hatta "yarı-yazarlık" konusunda kendi tutumunu gerekçelendiren bir görüş yazısı yazmıştır.

Bu makale bağlamında, 2010 yılına kadar Türkiye'de Oulipo ile ilgili yapılan tüm etkinlikler araştırılmıştır. İlk etkinlik olarak, 1993'de Çağrı dergisinde Uğur Halıcı'nın, Orhan Veli'nin "İstanbul'u Dinliyorum" şiirinin ilk iki kıtasını "mobius şeridi" tekniğini kullanarak düzenlemesi görülmektedir. 2003'de Queneau'nun diğer kitapları *Dostum Pierrot* ve *Zazie Metroda* Türkçeye çevrilmiştir. 2004'de Levent Şentürk, "Yerdeğiştirmeler Seçkisi" adlı Oulipo özellikleri taşıyan bir kitap yazmıştır. 2005'de Perec'in *Kayboluş* isimli kitabı çevrilmiş ve aynı sene Yapı Kredi Yayınları'nın edebiyat dergisi *Kitaplık*'in 89. sayısında Oulipo grubunu tanıtmak için bir dosya hazırlanmıştır. Ayrıca Ferit Edgü, Mart 2005'de Queneau'dan etkilenecek, "Yazmak Eylemi" isimli kitabında aynı öyküyü 101 farklı şekilde yazmıştır. 2009'da Oulipo grubundan esinlenen Eskişehir Üniversitesi Mimarlık Bölümü öğrencileri Pomi'yi (Potansiyel Mimarlık İşliği) kurmuş ve eserlerini sergilemiştir.

Bu araştırmanın sonucuna dayanarak Türkiye'de Oulipo'ya benzer "matematik ve edebiyatı birleştirme amacıyla" çalışan bir akım veya bir grup olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Türkiye'de Oulipo grubuyla ilgili yapılmış etkinlikler bireysel girişimlerden

öteye gidememiştir. Saptadığımız üzere, edebiyata ilgi duyanların bir kısmı Oulipo tekniklerini kullanarak bireysel girişimle birkaç deneme yazmışlardır ya da Oulipo tekniklerini mimarlık gibi başka bilim dallarında kullanmaya çalışmışlardır, ancak etkinliklerin arkasında Fransa'daki gibi dizgeli bir çalışma yapan bir grup yoktur.

3. Değiş Kaydırmaları

Bu çalışmada çeviri metin üzerindeki analitik incelememizi “değiş kaydırma” kavramına başvurarak yürüteceğiz; bu nedenle, kavramın kökenlerine ve anlamsal içeriğine kısaca göz atmakta yarar var.

Pekkanen'in “The Duet of the Author and The Translator: Looking at Style through Shifts” isimli makalesinde belirttiği gibi 80'li yıllarda, çeviri araştırmalarında ilgi, önemli ölçüde kaynak ve erek metin arasındaki eşdeğerlik derecelerine ne olduğuna yöneliktir. Kaydırma kavramıyla ilginin odağı, benzerlikten çok iki metin arasındaki benzemezliğe-farklılaşmaya doğru kaydı. Böylelikle kaynak metinden sapışların, erek dilde eşdeğer bir metin yaratma isteğinden kaynaklanabileceği görüşü ortaya çıktı. (Pekkanen 2007:3)

“Kaydırma”dan ilk kez bahseden Catford, “translation shifts” terimiyle kaynak metinden erek metne gitme sürecinde biçimsel eşdeğerlikten sapışları dile getirmiştir. (Munday 1998:543) Mona Baker kaydırmayı, çeviri sürecinde kaynak metne göre oluşan değişimler olarak açıklar. (Baker 2001:226) Popoviç ise, Miko'nun anlatımcı değerleri ve Lotman'ın göstergebilimsel karşıtlığından (Spirk 2009:5) hareketle “özgün metne göre yeni gibi görünen ya da yeni gibi görünmesi gereken yerde öyle görünmeyen” her değişikliği ‘kaydırma’ olarak tanımlamıştır. (Popoviç 1981:157)

Popoviç'e göre çevirmenin kaydırmalara başvurması, kaynak metnin anlamsal çekiciliğini azaltmak veya kaynak metni değiştirmek istemesinden değil, tam tersine özgün metnin anlamsal özünü koruma isteğinden kaynaklanır:

“Çevirmenin özgün metinden örgensel olarak ayrılmaya, bağımsız davranmaya da hakkı vardır; bu bağımsızlık, özgün metin uğrunda kullanıldığı, onu canlı bir yapıt olarak yeniden yaratmak için kullanılan bir teknik olduğu sürece, özgün metnin temel anlamsal özüyle onun başka bir dilsel yapıya kaydırılması arasında bağlılık-özgürlük eksenini boyuncaya bir eytişimsel gerilim oluşturur. Çeviride bağlı olma isteği bir çıkış noktasıdır. Bu isteğe uymak ya da hiç değilse uyma çabası göstermek, biçimsel gereklerin belirginleşmesini sağlayacak bir temel oluşturur.”
(*ibid*)

Buradan da anlaşılacağı gibi Popoviç, çevirmenin erek metni oluştururken kaynak metinden uzaklaşabileceğini savunmaktadır, ama kaynak metnin biçiminin değişmez bir etken olduğunu ve çevirmeni bağladığını da söylemektedir. Bu açıdan çeşitli kaynaklarda Popoviç'in kaynak odaklı bir araştırmacı olduğu ifade edilmiştir; ancak kaynak metnin kaynak kültür okuyucusunda bıraktığı izlenimin aynısını erek kültür okuyucusunda yaratmak için çevirmene metni yeniden kurma işlevi tanınması, bizce, onun erek ekini de yadsımadığını göstermektedir. Yine de Popoviç'te erek ekinin göz önünde bulundurulmasını bugünkü çağdaş çeviribilim kuramlarının ele aldığı şekilde anlamamak gerekir. Örneğin Toury, çevirileri artık kaynak metnin normlarını ve kaynak dizgeyi geride bırakmış, erek dizgede kendi gerçekliğini kazanmış olarak görürken, ‘varsayımsal kaynak metin’ anlayışıyla kaynak metnin hükümdarlığını sarsmış; çevirileri erek dizgedeki yerini esas alarak incelemeyi öngörmüştür. (Karş. Toury 1985:19-20) Popoviç kaynak metnin biçiminin çeviriyi bağladığı fikrine bağlılığı sürdürmüştür, ama kaynak metnin değişmez olarak görüldüğü bir dönemde kaydırmaları sınıflandırmaya çalışması bir tür geçiş evresi gibi görülebilir. Bu araştırmanın

Popoviç'e dayanarak yapılmasının nedeni Popoviç'in anlatımcı değerleri biçeme bağı olarak açıklamasıdır. İnceleme nesnesi kitapta biçemlerin çevirisi ön plandadır, biçeme bağı olarak çevirmen anlatımcı değerleri korumayı ya da değiştirmeyi seçebilir. Bu çalışmada söz konusu seçimler incelenerek, çevirmenin hangi durumda ne yaptığı belirlenmeye çalışılacaktır.

Yukarıdaki alıntıdan hareketle, çevirmenin kaynak metindeki her şeyi korumadığı duruma örnek olarak *Biçem Alıştırmaları*'ndaki *Javanais* isimli alıştırmayı verebiliriz. Çevirmenin dile göre değişiklikler yaptığı alıştırmalardan biri olan *Javanais* Türkçeye *Kuş dili* şeklinde çevrilmiştir. Çevirmenin bu kaydırmaya neden başvurduğu "javanais" ve "kuş dili"nin anlamları araştırılınca anlaşılabilir: "Javanais" çocukların ve gençlerin, şifreli konuşmak amacıyla, bir sözcüğün hecelerinin arasına başka heceler eklemek suretiyle oluşturdukları dile verilen isimdir. Türkçede şifreli konuşmak için heceler aralarına ses eklemeye "kuş dili" denir. Çevirmen kaynak metindeki izlenimi erek dilde yaratmak için kaydırmaya başvurarak "javanais"yi "kuş dili" olarak çevirmiş görünüyor.

'Bağlılık' ve 'özgürlük' kavramlarını vurgulayan Popoviç, çevirmenlerin görevlerinin zorluğuna dikkat çekmiş, görünüşte önemsiz bir ayrıntının bile çeviriyi etkilediğini belirtmiştir. (Popoviç, **loc.cit.**, s.85) Çevirmen Armağan Ekici de çeviri sürecindeki bazı zorluklardan bahsettiği "*Biçem Alıştırmaları Üzerine Notlar*" isimli yazısında Popoviç'in değindiği bu noktayı doğrulamaktadır. Kahramanın üzerine giydiği "pardessus"ü Türkçe "pardösü, manto ya da palto" eşdeğerliklerinden hangisiyle karşılayacağı konusunda kararsızlığa düşen Ekici, bu kavramları gerek Türkçe gerekse Fransızca sözlüklerde araştırdığını ve 1963 basımının kapağındaki resmi de inceledikten sonra bunu "palto" olarak çevirmeye karar verdiğini söylemektedir. Bu tercih salt teknik bir uygulama değildir, çevirmen konusal açıdan da tutarlığı yakalamaya çalışmıştır çünkü Temmuz ayında kahramanın palto giymesi, Queneau'nun okurun dikkatini çekmesi için düşündüğü bir oyundur. (Ekici 2009)

4.1. Değiş Kaydırmalarının Sınıflandırılması

Popoviç deyiş kaydırmalarını beş sınıfa ayırır ve bunları "Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü"nde **Kaydırma** başlığı altında şöyle açıklar:

Bireysel Kaydırma: Çevirmenin eğilimlerinden ve öznel dilinden kaynaklanan bireysel sapmalar

Bünyesel Kaydırma: Çeviride özgün metnin dili, yazınbilimi ve biçemiyle, çeviri metnin dili, yazınbilimi ve biçemi arasındaki farklılık sonucu ortaya çıkan kaçılmaz kaydırmalar

Konusal Kaydırma: Özgün metnin konusal verileriyle çeviri metnin konusal verileri arasında, değişik düzenlemeler kullanma sonucunda ortaya çıkan ayrımlar

Olumsuz Kaydırma: Çeviri işleminin yanlış anlaşılması nedeniyle bilginin yanlış çözümlenmesi

Türsel Kaydırma: Bir yazın türü olarak metnin bünyesel özelliklerinde değişiklik anlamına gelen bir çeşit konusal kaydırma." (Popoviç 1987: 34)

4.1.1 Bireysel Kaydırma (Individual Shift)

Zorunlu olmayan seçimli kaymalar, çevirmenin bireysel tercihlerinden kaynaklanır. Biçemsel veya ideolojik nedenlerle oluşabilirler. *Biçem Alıştırmaları*'nda çevirmenin üslubundan kaynaklanan kaymalarda abartı, ekleme, yineleme ve eksiltmeyi görebiliriz.

“Mieux... plus exactement... par sa **jeunesse** ornée d’un long... nez?”
“Yoksa... tam tamına... gençliğinden mi? **Ömrünün baharı** uzun bir... burunla mı donatılmıştı?”

Kaynak metinde “ömrünün baharı” ifadesi geçmemektedir. Çevirmen kaynak metindeki tümceyi erek metinde ikiye bölmüş ve ikinci tümcenin öznesi olarak bu söz öbeğini kullanmıştır.

“Il pleut”
“**Bardaktan boşanırcasına** yağmur yağıyor.”

Kaynak metinde sadece yağmurun yağdığı belirtilmektedir, erek metinde ise “bardaktan boşanırcasına” eklemesi yağmurun çok şiddetli bir şekilde yağdığını anlatmaktadır.

Çevirmen *Kitap arkası yazısı*’nda erek kültürde kullanılan deyimleri kullanmıştır. “Küçük büyük herkesin bildiği” anlamındaki “compréhensible par tous, grands et petits”, “yediden yetmişe herkesin anlayabileceği” ve “dikkatle dinlemek” anlamındaki “écouter avec la plus grande attention”, “can kulağı ile dinlemek” şeklinde çevrilmiştir.

Ensembliste’te, matematikte kullanılan “Fonksiyonlar” konusundan seçilmiş terimler yer alır. Çevirmen ikisi dışında diğer terimlerin karşılıklarını vermiştir. “Bijection”, “birebir ve örten fonksiyon”, “surjection” ise “örten fonksiyon” anlamındadır. Çeviri metninde her iki kavram da “örten eşleme” olarak geçmiş, aralarındaki fark kaybolmuştur.

Çevirmen *Apostrophe*’daki insanları niteleyen “aux lunettes étincelantes” sıfatını erek metin *Apostrof*’a geçirmemiştir.

“Il se mit alors en route et prit la direction de la **Pépinière**”
“Bunun ardından **çocuk bahçesi** istikametinde harekete geçti”

Erek metin *Hayalet Raporu*’nda çevirmen büyük harfle yazılmış yer ismi olan “Pépinière”i “çocuk bahçesi” olarak çevirmiştir.

4.1.2. Bünyesel Kaydırma (Constitutive Shift)

Zorunlu kaydırmalar olan bünyesel kaydırmalar dilsel dizgelerdeki farklılıklardan kaynaklanır ve engellenemez. Yapısal, sözdizimsel olabilecekleri gibi anlamsal, sessel veya kültürel olabilirler. (Pekkanen, *loc.cit.*, s.3.)

Biçem Alıştırmaları’nda mikrobiçem düzeyinde görülen bünyesel kaydırmalar Fransızca ve Türkçe dillerinin dizgelerindeki farklılıktan kaynaklanmaktadır ve Fransızcada olup da Türkçede yer almayan zamanlar, soru tümcesiyle ilgili kaydırmalar, yineleme, ekleme, tümce bölme, sözcüğün farklı bağlamsal kullanımları, tekil-çoğul gibi deyiş kaydırmaları olarak değerlendirilebilir.

“Il venait de protester contre la poussée d’un autre voyageur...”
“Hemen biraz önce de başka bir yolcu tarafından rahatsız edildiği için şikâyet ediyordu”

Kaynak metinde “venir de” zamanı yakın geçmişti betimleyen bir zamandır, Türkçede bu zamanı karşılayan bir zaman olmadığından buradaki yakınlık çeviriye “hemen biraz önce” zaman belirteci konarak vermeye çalışılmıştır.

“Il marchait de long en large en compagnie d’un **camarade** qui devait être son maître d’élégance et **qui** lui conseillait ...”
“Zarafet meselelerinde ona akıl hocalığı yaptığını sandığım bir **arkadaşının** eşliğinde volta atıyordu; **arkadaşı** ona ...”

Çeviride “arkadaş” sözcüğü yinelenmiştir.

“ chapeau mou avec cordon remplaçant le ruban”
“ kurdela yerine sicim sarılmış fötr şapka”

Kaynak metinde “sarılmış” fiili geçmemektedir. Çevirmen iki dilin yapısından kaynaklanan farklılık nedeniyle bu fiili kullanarak kaynak metindeki anlamı okuyucuya iletmektedir.

“Il me semblait que tout fût brumeux et nacré autour de moi, avec des présences multiples et indistinctes, parmi lesquelles cependant se dessinait assez nettement la seule figure d’un homme jeune dont le cou trop long semblait annoncer déjà par lui-même le caractère à la fois lâche et rouspéteur du personnage”
“Güya etrafımdaki her şey bir sise bürünmüş, sanki bütün nesnelere sedef rengindeymiş, türlü türlü, belirsiz şekillere girmişler; ama bunlardan birisi oldukça açık bir şekilde seçilebiliyormuş; o da, sırf fazlasıyla uzun boynu bile kavgacı ve korkak kişiliğini yeterince ele veren genç bir adammış”.

Rêve alıştırmadaki ilk tümce çeviride beş sıralı tümceye dönüştürülmüştür. Bu dönüştürmeden ötürü çevirmen bireysel kaydırmalara başvurarak kaynak metinde olmayan söz öbeklerini eklemiştir: “ nesnelere”, “girmişler”, “o da”, ve “yeterince”

Kaynak metindeki bazı çoğul başlıklar, erek metne tekil olarak çevrilmiştir. *Pronostications*, *Hésitations*, *Précisions* erek metinde *Kehanet*, *İkirciklenme*, *Tam tamına* şeklinde tekil olarak çevrilmiştir.

4.1.3. Konusal Kaydırma (Topical Shift)

Popoviç’in tanımına ek olarak konusal kaydırmayı çevirmenin, yananlam yerine düzanlam kullandığı, düzanlam yerine yananlam kullandığı kaydırma olarak açıldık. Bu kullanım bağlamsal zorunluluktan kaynaklanmamakta, çevirmenin özgürce tutumundan ileri gelmektedir.

“Puis, attiré par un **vide**,...”
“Sonra, bir **hiçliğin** çekimine kapılan...”

İlk anlamı “herhangi bir şey içermeyen” olan “vide” in yananlamları “boşluk ve hiçlik”tir. Kaynak metinde yer alan “vide” bağlamda boş koltuğu anlatmaktadır. Ancak erek metinde “vide”in yananlamı “hiçlik” kullanılmıştır.

“ il profita de la soudaine **liberté** d’une place assise pour se précipiter sur celle-ci et s’y asseoir”
“bir koltuğun beklenmedik bir şekilde **düşman işgalinden kurtuluşundan** koltuğa doğru seğırtip oturarak faydalandı”

Erek metin *Taraf Tutarak*'daki "liberté", yananlamı "düşman işgalinden kurtulmak" olarak çevrilmiştir. Ancak burada söz konusu olan koltuğun boşalmasıdır.

4.1.4. Olumsuz Kaydırma (Negative Shift)

Bu çalışmada olumsuz kaydırma, kaynak metinden tamamıyla uzaklaşmaları içerecek şekilde yeniden tanımlanmıştır. Bu uzaklaşmalar, çevirmenin özgürlüğünü kullanarak yapmış olduğu yorumlardan dolayı oluşmuştur.

"Dans un **morne** désert urbain..."

"Şehrin **çıplak** çölünde..."

Kaynak metin *Métaphoriquement*'daki "morne" kasvetli anlamındadır, ancak çevirmen tarafından farklı bir kullanımla "çıplak" olarak çevrilmiştir.

"C'est surtout plein de courbes, **des tas d'S** pour ainsi dire"

"En önemli özelliği kıvrımlarla dolu olması, hani size kalsa **hötlerle dolu** dersiniz ya, işte öyle"

Kaynak metin *Visuel*'de otobüsün sahanlığı betimlenirken kıvrımların "S" harfi biçiminde olduğu anlatılmak istenmiştir. Ancak erek metin *Görsel*'de bu detay göz ardı edilerek yerine "hötlerle dolu" denilmiştir. Çevirmen kaynak metindeki biçimsel yaratıcılığı çevirisinde gösterememiştir.

Antonymique'de Oulipo tekniklerinden "karşıt anlamlı çeviri" (traduction antonymique) kullanılır. Bu teknikte sözcükler karşıt anlamlılarına "çevrilir". Erek metin *Antonimler*'de çevirmen "genç adamın" betimlenmesinde olumsuz kaydırma yapmıştır. Biçem gereği "yaşlı adam"ın boynu uzun değil, gömüktür. Çeviri "başını omuzlarına gömmüş" olarak verildiğinden gömme olayının istemli bir eylem olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca diğer bir olumsuz kaydırma aşağıdaki tümcede yapılmıştır.

"...un vieillard qui a la tête rentrée dans les épaules et ne porte pas de chapeau remercie une dame placée très loin de lui parce qu'elle lui caresse les mains"

"...başını omuzlarına gömmüş ve kendisinden iyice uzakta oturup ellerini okşayan bir hanım sayesinde şapka giymeyen bir yaşlı adam var."

Kaynak metinde şapkası olmayan yaşlı adam kendisinden çok uzakta olan bir bayana ellerini okşadığı için teşekkür etmektedir. Çeviri metninde "ellerini okşayan hanım sayesinde şapka giymeyen bir yaşlı adam" söz konusudur.

Médical'de çevirmen bazı terimlerin çevirisinde olumsuz kaydırma gerçekleştirmiştir: Örneğin "yatalak" anlamında kullanılan "grabataire", erek metin *Tıbbi*'de "sedye" olarak çevrilmiştir.

Apartés (Yanındakine fısıldayarak) biçiminde, hikâyenin içinde anlatıcının yorumları yer alır, ama kaynak metinde bu yorumlar italik yazılarak ana metinle ayrılması sağlanmıştır. Erek metinde ise böyle bir ayırım söz konusu olmadığından hangi tümcelerin fısıltı tümceler olduğu anlaşılammakta ve okuma zorlaşmaktadır.

"Deux heures plus tard environ *c'est curieux les coïncidences*, il se trouvait Cour de Rome ..."

"İki saat kadar sonra ne tuhaf raslantılar oluyor hayatta Cour de Rome'daydı..."

Ayrıca erek metnin başlığı kaynak metindeki tiyatro terimi “aparté”nin anlamının neredeyse tam tersini anlatmaktadır. Kaynak metinde anlatıcı kendi kendine konuşurken, erek metinde yanındakiyle konuşmaktadır. Çevirmen “aparté” terimini Türkçede kullandığı gibi “apar” şeklinde çevirerek bu olumsuz kaydırmayı engelleyebilirdi.

4.1.5. Türsel Kaydırma (Generic Shift)

Çalışmamızda 99 hikâyenin başlığının her biri bir tür olarak ele alınmıştır, çünkü her hikâye, başlıkta belirtilen tür ve biçimsel özelliklere göre yazılmıştır. Bu bağlamda çevirmenin biçemi koruduğu alıştırmalar, biçemi metinde çoğunlukla uygulayıp, bazı tümcelerde biçeme aykırı tutum sergilediği alıştırmalar ve yeniden yazdığı alıştırmalar görülmektedir.

4.1.5.1. Biçemin Korunduğu Alıştırmalar

Logo-rallye'de belli sözcüklerin anlatıda kullanılması zorunludur. Bu sözcükler önceden seçilir ve hikâyede sıraları değiştirilmeden kullanılır. Queneau seçtiği sözcükleri hikâyeye başlamadan önce parantez içinde vermiştir: “dot”(çeyiz), “baïonnette”(sümgü), “ennemi”(düşman), “chapelle”(kilise), “atmosphère”(atmosfer), “Bastille” (Bastille), “correspondance”(yazışma). Erek metin *Cümle içinde kullanın*'da biçem, anlam ve söylem korunmuş; kullanılması gereken sözcüklerin çevirileri yapılarak hikâyenin başında belirtilmiştir.

“un autobus qui devait...faire partie de la **dot** de la fille de M. Mariage,”
“otobüs...Monsieur Mariage adındaki adamın kızının **çeyizinin** bir parçasıydı.”

Oulipo tankası, Japon tanka şiirinden uyarlanmıştır. *Tanka*'da iki bölümden ve toplam 5-7-5-7-7 olmak üzere 31 heceden oluşan kısa bir şiir görmekteyiz. Şiirdeki biçem ve anlam korunmuş ancak “zazou” kültürel ögesi erek metinde silinmiştir.

“L'autobus arrive
Un zazou à chapeau monte
Un heurt il y a... »
“Otobüs gelir
Şapkalı yolcu var ya:
Kavga çıkartır...”

Maladroit (Beceriksizce) tümce düzeyinde dilsel oyunların görüldüğü alıştırmalardan biridir. Kaynak metindeki deyimler, erek kültürdeki eşdeğerleriyle çevrilmiş, deyimler üzerinde oynanan oyunlar, erek dildeki deyimlere göre yeniden yazılmıştır.

“Prenons le taureau par les cornes. Encore une platitude. Et puis ce gars-là n'avait rien d'un taureau. Tiens, elle n'est pas mauvaise celle-là. Si j'écrivais : prenons le godelureau par la tresse de son chapeau de feutre mou emmanché d'un long cou, peut-être bien que ce serait original”

“Korkunun ecele faydası yok. Alın bayat bir laf daha. Ayrıca adamın eceli falan gelmemişti. Aa, bakın bu fena olmadı. Eğer şöyle yazsaydım: boynu fiil çekilir

gibi çekilmiş züppenin fötr şapkasının sicimi sanki bir celladın askısı gibi sarılmıştı dese ydim, orijinal olurdu.”

Erek metinde ayrıca, kaynak metinde olmayan erek kültüre özgü “kantarın topuzunu kaçırmak” ,”gözünü korkutmak” gibi başka deyimleri de kullanarak çevirmen kendi yorumunu katmıştır.

4.1.5.2. Mikrobiçemsel Düzeyde Tutarsızlık Barındıran Çeviri

Mikrobiçemsel düzeyde biçeme aykırı söz öbekleri incelendiğinde çevirmenin kaynak metnin biçem özelliklerini erek metne yansıtmak isterken gözden kaçırdığı ve bireysel kaydırma gerçekleştirdiği durumlar incelenecektir.

Örneğin, *En partie double* (*Çifte dikiş*) alıştırmasındaki makrobiçem özellikleri incelendiğinde, yazarın sözcüklerin eş veya yakın anlamlılarını “ve” bağlacı ile kullanarak aynı tümce içinde kullandığı görülür. Eş ya da yakın anlamı verilen sözcük grupları isimler, fiiller ve sıfatlardır. Zarflar ve bağlaçlarda eş-yakın anlamlı sözcük arayışına gidilmemiştir. Bu biçem özelliklerini çevirmen iki tümcede korumamıştır.

“Il **est** et **se trouve** avec un ami et copain...”

“Yanında bir arkadaşı ve dostu **vardı**...”

Çevirmenin bu tümce için çevirisi biçeme aykırı düşmektedir; çünkü “vardı” yüklemine de eş-yakın anlamlısı verilmeli, aynı zamanda “ve” bağlacı kullanılmalıdır. Bu tümce “Bir arkadaşı ve dostu ileydi ve onun yanındaydı” şeklinde çevrilerek bu türsel kaydırma engellenebilirdi.

Translation'da Queneau S+7 tekniğini kullanarak hikâyedeki her ismi sözlükte kendisinden sonra gelen 7. isimle değiştirmiştir. Erek metin *Çeviri*, kaynak metnin birebir çevirisi değildir. Çevirmen S+7 tekniğini Türkçe sözlükteki sözcüklerin sırası üzerinde oynayarak uygulamıştır.

Kaynak metinde, sadece isimler ve ikinci paragraftaki sayı değiştirilmiş; sıfatlar, fiiller, zarflarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Erek metinde genelde isimler değiştirilmesine rağmen çevirmen “boyunlu” sıfatına da tekniği uygulamıştır. Ayrıca hikâyede iki yerde geçen “yanında” zarfının sadece birine teknik uygulanmış ve sözcük “yanaşıklıkta” olarak değiştirilmiştir.

“Les **gentillesses** descendent. Le **typhon** en **quêteur** s'irrite contre un **voiturier**”

Düzenlenmiş tümce: “Les **gens** descendent. Le **type** en **question** s'irrite contre un voisin”

“**İnsancıklar** iniyor. **Sözcü konukluğu tipoloji, yanaşıklıkta** duran **adamsendeciliğin** birinden rahatsız oluyor”.

Düzenlenmiş tümce: “**İnsanlar** iniyor. **Söz konusu tip yanında** duran **adamin** birinden rahatsız oluyor.”

Distinguo'da eşseslilik üzerinde oynanmıştır. Queneau, yazdığı söz öbeklerinin sesletimine benzer başka söz öbeklerini parantez içinde yazarak okuyucuya bu ikisini karıştırmamasını öğütlemektedir. Türkçe çevirisinde ise çevirmen parantez içinde Fransızca yazılı olan anlamı değil, Türkçede sesletime uygun düşen eşsesli sözcükleri kullanmıştır. Ancak yukarıdaki tümcede “çerçevelemişti” sözcüğü için eşsesli bir söz öbeği önerilmemiştir.

“Dans un **autobus** (qu’il ne faut pas prendre pour un **autre obus**), je **vis** (et pas avec une **vis**) un **personnage** (qui ne **perd son âge**) coiffé d’un **chapeau** (pas d’une **peau de chat**) cerné d’un **fil tressé** (et non de **tril fessé**)”.

“Bir **otobüste** (**otopside** değil), **şapkalı** (**Kâhtalı** değil) bir **genç adam** (**çinko dam** değil) **gördüm** (**örmedim**), **kafasındaki şapka** (**kafesindeki** votka değil) **örgülü bir sicimle** (**büzgülü bir cisimle** değil) çerçevenmişti.”

Imparfait alıştırmaları, çeviride *Edilgen çatı* olarak görülmektedir. Oysa “imparfait” zamanı Türkçede şimdiki zamanın hikâyesi “-yordum” olarak verilir. Çevirmen hikâyeyi “imparfait” zamanında yazmak yerine çatıyı değiştirerek etkin bir anlatımdan edilgen bir anlatıma geçmiştir. Bu kaydırma İngilizce çeviriden kaynaklanabilir çünkü bu hikâyenin İngilizce çevirisi de *Passive*’dir.

Parties du discours alıştırmalarında Queneau hikâyeyi oluşturan kelimeleri Fransızca dilbilgisi türlerine göre articles”, “substantifs”, “adjectifs”...gibi sınıflandırmaktadır. Erek metinde ise öncelikle “Parties du discours” başlığı “Cümlelerin öğeleri” olarak çevrilmiştir, ama Türkçede cümlelerin öğelerinden, sözcüğün tümcede yüklendiği görevler anlaşılır. Ancak bu başlık altında “özne, yüklem, tümleç ya da nesne” şeklinde bir sınıflandırma yapılmamıştır. Kelimeler “adlar”, “adıklar”, “bağlaçlar”, “belirteçler”, “eylemler” ve “sıfatlar” olarak sınıflandırılmıştır. Başka bir ifadeyle, sözcükler söz bölüklerine ayrılmıştır. Bu nedenle başlığın “Söz bölükleri” şeklinde değiştirilmesi biçimin amacını daha iyi yansıtacaktır.

Erek kültürde tanış olunmayan matematiksel tekniklerden *Contre-petteries*’de sözcüklerin ilk heceleri ya da ilk harfleri kendi aralarında değiştirilme uğratılır:

“Un **mour** vers **jidi**, sur la **fate-plorme autière** d’un **arrobus**, je **his** un **vomme** au **fou lort cong** et à l’**entapeau chouré** d’une **tricelle fessée**.”

Örnekte de görüldüğü gibi birbirini takip eden iki sözcüğün ilk sesleri permüte edilmiştir. Bu değiştiri geri alındığında şu tümce elde edilir:

“Un jour vers midi, sur la plate-forme arrière d’un autobus, je vis un homme au cou fort long et au chapeau entouré d’une ficelle tressée”.

Erek metinde değiştiri daha başlıkta “Hacıgöz ile Kravat” olarak okuyucuya belirtilir, ancak erek metin içinde değiştirinin yanlış uygulandığı yerler vardır.

“**Gir bün** öğle **cakti** civarı, **ot birbüsün** sarka rahanlığında, çok ense uzunlu ve **örgası şapkülü sir** bicimle **admalanmış** bir **çever** gördüm”

Bu tümcede “bir gün” ve “vakti civarı” başlığa uygun olarak permütasyona (değiştiriye) uğratılmıştır ancak aralarındaki “öğle” sözcüğü atlanmıştır. Aynı şekilde “çok ense uzunlu” bölümünde harfler değil sözcükler permüte edilmiştir. Harflerin değiştiriye uğratıldığı yerde de değiştiri yanlış uygulanmıştır. Örneğin “bir otbüsün rarka sahanlığında” bölümü düzeltildiğinde “bir otbüsün rarka sahanlığı” olmaktadır. Bu tümce “sir botobüsünün saka arhanlığında” şeklinde değiştiri kuralına uygun olarak yazılabilir.

Matematiksel tekniğin kullanıldığı *Artan sayıda harf öbekleriyle permütasyonlar*’da çevirmen değiştiri ilkesini genel olarak erek metne uygulamıştır. Bu ilkeye göre ilk tümcede yer alan sözcüklerin 5 harfli, ikinci tümcedekilerin 6 harfli, üçüncü tümcedekilerin 7 harfli ve son tümcedeki sözcüklerin 8 harfli olması gerekmektedir.

“Nilint soudai asonvo erpell préten isinen...”
Düzenlenmiş tümce: “Soudain il interpella son voisin...”

“Yanımd aniden şusuna akikom ekmeye nutukç inezam başladı...”
Düzenlenmiş tümce: “Aniden yanındaki komşusuna nutuk çekmeye başladı.”

Ancak Queneau, değiştiri sonucunda artan harf öbekleri tümcenin sonunda bırakırken çevirmen artan harfleri tümcenin sonu yerine başka bir yere koyduğundan sözcük sayısında farklılık olmuştur.

4.1.5.3. Makrobiçemsel Düzeyde İçeriğin Değiştirildiği Çeviri

Sesbirimlerle ilgili olan ve yeniden yazılan başka bir alıştırma *Homéotéleutes* (*Homeoteleuton*)’ dur. Çok ekli yineleme (homéotéleute), sonda bulunan bir ya da daha çok eşsesli hece, mısra veya tümcenin yinelenmesine denir. Queneau, *Homéotéleutes*’de – cule, – ulbe ve –ule seslerini; Ekici, Türkçede –ar sesini yinelemiştir.

“Un jour de canic**ule** sur un véhic**ule** où je circ**ule**, gestic**ule** un funamb**ule** ...”
“İlkbahar, günlerden Pazar, bulvarda seyyar mekanik bir canavar ...”

Alexandrins’deki 8 dizeden oluşan 12’li hece ölçüsüyle yazılmış ve düz kafiye düzenli şiirlerdeki, 6. hecenin sonundaki (yarım dizeler arasındaki) durak erek metinde her dizede bulunmamaktadır. Örnekte duraklar yan çizgiyle gösterilmiştir:

“Il n’y eut point d’esclandre / et le triste quidam
Courut vers une place / et s’assit sottement
Comme je retournais / direction rive gauche /
De nouveau j’aperçus / ce personnage moche...”

“Ama neyse ki çık/madı bir rezalet
Kaçınca boş bir kol/tuğa bu şahsiyet
Ben giderken Quartier/ Latin’e doğru
Tekrar görüverdim/ bu süt çocuğunu...”

Ode’da ön planda olan mısra sonlarındaki ses benzerliğidir. Fransızca metin ve Türkçe çevirisi *Şarkı*’da “on” sesinin yinelendiği görülür.

“Dans l’autobus / dans l’autob**on** / L’autobus S / l’autobus**son**
“Otobüste / otobüs**on** / otobüs es / otobüs**on** / gidiyoruz / gidiyor**on**

Sonnet’de çevirmen sonenin biçimsel özelliklerini korumuş ancak içeriği değiştirmiştir. Dize sonlarında tekrar eden sesler kaynak metindekilerle aynıdır.

“Le jeune girafeau, cité première strop**he**,
Grimpé sur cette planche entreprend un péqu**in**
Lequel, proclame-t-il, voulait sa catastrop**he**”

“İlk kıtada andığım zürafacık: “**Of!**”
dedi bir vatandaşa, kendinden emin:

“Ayağıma yaptığını yapmaz Moskof”

Erek metne *Kaba* olarak çevrilen *Vulgaire*'de anlatıcı konuşurken bazı heceleri atmış, araya sözel dile ait söz öbekleri koymuş ve argo sözcükler kullanmıştır.

“ Je Iregarde passeque jlui trouve l'air pied quand le voilâtipas qu'ismet à interPELLER son voisin. ”

“Aab işte otbüse bindim gidiyom gençten bi erif gördüm, alla canımı alsın gördüğüm en dallamaerif buydu...”

Loucherbem 19.yüzyılın ilk yarısında kasapların konuştuğu argoya verilen isimdir. Bu biçimde sözcüklerin ilk harfi “l” sesi ile değiştirilerek sözcüğün sonuna yerleştirilir. Türkçede böyle bir kullanım olmadığından erek metin *Argo*'da çevirmen sadece argo sözcükler kullanarak hikâyeyi yazmıştır.

“Un jourlingue vers lidimège sur la lateformeplie arrière d'un lobustotem, je gaffe un lypétinge avec un long loukem...”

“Yandan çarklıda upuzun boyunlu ve kefalosunda kaşmerdikoz bir şapka olan bir pandispanya gördüm”

Paysan'da hikâye bir köylünün ağzından bölgesel ağızla anlatılır. Erek metinde çevirmen başlığı *Şive* olarak değiştirmiş ve Ege bölgesindeki konuşma dili özelliklerini ele alarak metni yeniden yazmıştır. Çevirmenin Ege Bölgesini seçmesi Poitou-Charentes gibi batıda bulunmasından kaynaklanabilir. Ancak alıştırmada dilbilgisel bütünlük korunmamıştır, kaynak metindeki birçok tümce erek metinde silinmiştir. Ayrıca şive bir ülkede geçerli temel ses özellikleri iken ağız o ülkede geçerli olan şive içinde, bölgesel, kentsel söyleyiş farklarıdır. Bu ayırmadan hareketle Queneau'nun *Paysan* hikâyesinde ele alınan şive değil, ağızdır.

“**J'**avions pas de **ptis** bouts de papiers avec un numéro **ds**sus...”

“Ama oolan baktı adam pek iyavuz, bi yee boşalınca, e napçek gaari, gidip oturuveedi, kovga da bitiveedi.”

Erek kültür çevresinde tanınmayan biçemlerden *Aphérèses* (*Aphaeresis*), *Apocopes* (*Apocope*) ve *Syncope* (*Senkop*) isimli hikâyelerde sözcüklerin ilk, son veya orta sesleri atılmıştır. Aynı tümce için örnekler şu şekildedir:

“Tai obus yageurs” (p.54, *Aphérèses*)

“Je mon dans un aut plein de voya.”(p.55 *Apocopes*)

“Je mtai ds aubus plein dvyageurs.” (p.56 *Syncope*)

Düzenlenmiş tümce: Je montai dans un autobus plein de voyageurs”

“Cu lu obüse dim.” (s. 48, *Aphaeresis*)

“Yol do bir ot bin.” (s.49, *Apocope*)

“Yocu du br ote bim”.(s.50, *Senkop*)

Düzenlenmiş tümce: “Yolcu dolu bir otobüse bindim

Bu biçemlerin önses, sonses ve içses düşmesi olarak Türkçe karşılıkları olmasına rağmen çevirmen başlıkları yabancı dilde bırakmış, içeriği uyarlamıştır. Aynı durum ön, iç ve

sönses türemesi olan *Prosthèses* (*Prosthesis*), *Epenthèses* (*Epenthesis*) ve *Paragoges* (*Paragoge*) için de geçerlidir.

Botanique anlamsal ve terimsel açıdan değerlendirildiğinde, botanik alanından terimler ve içinde meyve-sebze isimleri geçen deyimler kullanıldığı görülür. Çevirmen erek metnin içeriğini ilk tümce dışında değiştirmiş, kendi seçtiği terimlerle eklemeler yaparak metni yeniden yazmıştır. Erek metinde, kaynak metinden daha çok terim yer almaktadır ve erek kültüre özgü deyimler kullanılmıştır. *Gastronomique* ve *Zoologique*'de de çevirmen çoğu tümcenin çevirisinde serbest davranmıştır.

“Là, je déterre une courge dont la tige était montée en graine et le citron surmonté d'une capsule entourée d'une laine.”

“Orada karşıma, horozbaşının üzerine diktiği sukabağının etrafına adi yavşanotu yerine kusturucu çobanpüskülü tırmanmış bir küçük Hindistan cevizi çıktı.”

Hellénismes, *Anglicismes*, *Macaronique*, *Italianismes*, *Poor lay Zanglay*'de hikâye yabancı bir dilde yazılmış gibi gösterilmektedir, ancak sözcükler başlıkta belirtilen dile benzetilmeye çalışılmış, Fransızca sözdizim korunmuştur. Çevirmen, Fransızca ve yabancı dil arasındaki ilişkiyi Türkçe ve ilgili yabancı dil arasında kurmaya çalışırken hikâyeleri yeniden yazmıştır.

Anglicismes'de Fransızca İngilizleştirilmiştir. Çeviri metin *Ottübaaziçi*'nde ise Türkçe İngilizleştirilmiştir. Söylem, anlam ve tür değişmiş; metin iki arkadaşın konuşmasına dönüştürmüştür. Gençler konuşurken bazı sesleri atarlar, bazılarını değiştirirler, argo ve gündelik dil kullanırlar.

Aynı şekilde *Italianismes*'de Fransızca İtalyancalaştırılmış, çevirisi *Azerice*'de ise Türkçe Azericeleştirilmiştir. Azerice'nin seçilmesinin nedeni Fransızca- İtalyanca arasındaki dil ailesindeki bağın Türkçe- Azerice arasında kurulmasından dolayıdır. Latince yazılmış gibi duran *Macaronique*'de Fransızca sözcükler, çevirisi *Sahte Latince*'de ise aynı metinde Türkçe sözcükler bulunmaktadır.

Hellénismes'de Yunancadan gelen ilk ve son ekler kullanılır. Çevirmen erek metin *Uydur uydur söyle*'de Arapça-Farsçayı kullanmıştır. Aşağıdaki tablo bu alıştırmalar için kaynak ve erek metinleri göstermektedir:

Kaynak metin			
Hellénismes	Italianismes	Macaronique	Anglicismes
“Dans un hyperautobus plein de pétrolonantes, je fus martyr de ce microroma...”	“Oune giorno en pleiné merigge, ié saille...”	Autobi passebant completi	A une lête aoure je le sie égaine... (= A une late hour je le see again...)
Erek metin			
Uydur uydur söyle	Azerice	Sahte Latince	Ottübaaziçi
“Otobüs-ü azim, rakam-ı aşra; dolmuş-ü fevkalade külliyyen billah!”	“Bir gün günortaya doğru, bir avtobusunun arxa saxanlığında...”	Otobusus passebant completi	Aabi inanırmısın sora aynı leymıra mittörme girceem anfinin önünde bidaa bamp ettim.

Poor Lay Zanglay, (İngilizce sesletimle okunursa “pour les anglais”, “İngilizler için”) bir İngiliz'in Fransızca konuşması üzerinde oynar. Çevirisi *Levanten*'de kaynak metindeki ilke benimsenerek bir Levanten'in Türkçe konuşması üzerinde durulmuştur.

“Jer mongtay kang maym ay lar jer vee ung ohm ahvayk ung long cou...”

Düzenlenmiş tümce: “ Je remontaı quand- mème et là je vis un homme avec un long cou...”

“Iqui saatte sonra onou tekrare geurdume”
Düzenlenmiş tümce :“İki saat sonra onu tekrar gördüm.”

Çevirmen *Koku almayla ilgili*'de Oulipo tarafından kullanılan “eşsesli alfabe” tekniğini fark ederek erek metinde bu yöndeki dilsel değişikliği yapmıştır. Kokan nesnelere sırayla okunduğunda alfabenin tüm harfleri “y” harfine kadar kullanılmış olur.

“Dans cet S méridien il y avait en dehors de l'odeur habituelle, odeur d'abbés, de décédés, d'œufs, de **geais**, de **haches**, de **ci-gîts**, de **cas**, d'ailes, d'aime **haine au pet de culs**, d'**airs** détestés, de **nus vers**, de **doubles vés cés**, de **hies que scient aides grecs...**”

“S meridyeninde, her zamanki kokunun dışında, öyle bir koku vardı ki: **alabacak çadırının, efe göğsünün, hırtlığın, ijkililiğin, menopozun, öperse şutlanan şu üvey kızın kokusu gibi bir koku...**”

Eşsesli çeviride (traduction homophonique) bir metindeki seslerin tümü ya da bir kısmı çevrilir. Anlam ön planda değildir, sözcükler ve tümceler benzer sesletimi veren başka sözcük veya seslerle değiştirilir. *Homophonique (Eşsesli)* okunduğunda aynı-benzer sesi verecek ancak başka anlama gelen sözcükler veya anlamsız heceler, seslerle bir araya getirilerek okuyucuya bir nevi bulmaca hazırlanmıştır:

“Ange ouvert m'y dit sur la pelle à deux formes d'un haut obus (est-ce?)”
Tümcenin okunuşu: “Un jour vers midi sur la plateforme d'un autobus S”

“Birse otu büsünün sağ anlığında, uzsun en seli...”
Tümcenin okunuşu: “Bir S otobüsünün sahanlığında uzun enseli...”

Lipogramme'de Queneau “e” seslisini kullanmadan hikâyeyi anlatmıştır. Bu metin aynı zamanda “f”, “j” ve “k” sesleri için de bir lipogramdır. “C”, “j” ve “v” sesleri açısından da lipogram olan erek metinde “a” seslisi atılmıştır.

“Plus tard, vis-à-vis la station Saint- Machin ou Saint-Truc tu as à ton raglan un bouton qu'on a mis trop haut”.

“Çok geçmeden, efendimiz Mesih'in eliyle diriltilmiş kutsal kişinin ismi verilerek, trenlerin yolcu indirmesi ve bindirmesi niyetiyle yerden yükseltilmiş köşk irisinin önünde, bu genci yine gördüm”

Görüldüğü gibi çevirmen özel isim olan “Saint-Lazare garı”nı bile lipogram tekniğine uygun çevirmiştir. Erek metinde “a” seslisi kullanılmayacağından çevirmen “Saint-Lazare”ı “efendimiz Mesih'in eliyle diriltilmiş kutsal kişinin ismi” olarak, “gar” sözcüğünü ise “trenlerin yolcu indirmesi ve bindirmesi niyetiyle yerden yükseltilmiş köşk irisini” olarak çevirmiştir.

Noms Propres'da yer alan özel isimler erek metin *Özel İsimler*'de uyarlanmıştır. Kaynak metinde yer alan “Josephine” “oturacak yer” anlamındadır. Çevirmen, erek metinde “otobüs”e yakınlığından dolayı bu özel ismi Osman olarak çevirmiştir.

“Sur la Joséphine arrière d'un Léon complet, ... je revis Théodule devant Saint-Lazare en Grand Cicéron avec **Brummell**”

“Dolu bir Osman’ın arka Seher’inde, ... Laz Ahmet’in önünde, **Cemal** ile büyük bir Habip’e dalmıştı”

Hikâyede Dandizm akımının öncülerinden Georges Brummell’e gönderme yapılmaktadır. Gar önünde karşılaşılan arkadaş, giyim konusundaki bilgisiyle tanınmaktadır. Özel İsimler’de bu arkadaş “Brummell” olarak adlandırılarak Georges Brummell’le ilişki kurulmuştur. Bu ilişki erek metinde yer almamaktadır.

Yeni sözcük üretmeyi amaçlayan Composition de Mots’da dizgeli biçimde üretilen yeni sözcükler erek metin Sözcük Türetme’de erek dizge kurallarına göre üretilmiştir. “Otobüs sahanlığında olmak” anlamındaki “plate-d’autobus-formais”, “taşısahanlıkiyordum” meydana olmak anlamındaki “placesaint-lazarait” “senlazareskliyordu” olarak çevrilmiştir.

Définitionel’de Oulipo tekniklerinden LSD (Littérature Semi-Définitionnelle) kullanılmıştır. Bu tekniğe göre sözcükler yerine tanımları yazılır. Erek metin Tanımsal’da kaynak metindeki tanımlar kullanılmamış, LSD tekniği, Türkçe tanımlarla gerçekleştirilmiştir.

“Dans un grand véhicule automobile public de transport urbain désigné par la dix-neuvième lettre de l’alphabet...”

“Alfabenin yirmi ikinci harfi yolcu taşıyan, motorlu, büyük taşıtında...”

Çevirmen kararları anlatımcı değerlerde kaydırmalar açısından incelendiğinde, çeviri metinde yeniliklerin bir oulipyen tekniğin uygulanması sonucunda olduğu gözlemlenmiştir. Çevirmenin üslubundan kaynaklanan bireysel kaydırmaların ve metindeki sözcük ve tümce düzeyindeki olumsuz kaydırmaların dışında Oulipo metinlerinin çevirisinde, alıştırmaların içeriğinin makro düzeyde değiştirildiği ya da erek dilin dilbilgisi kurallarına göre yeniden yazıldığı görülmüştür.

5. Sonuç

Oulipo metinlerinin çevirisiyle ilgili olarak Exercices de Style’in Türkçe çevirisi Biçem Alıştırmaları’nın seçilmesi, aynı eserde 99 farklı biçemi ve birçok oulipyen tekniği inceleme olanağı sundu. Anlatımcı değerlerdeki deyiş kaydırmalarına dayanarak çevirmenin sözel ve matematiksel oulipo tekniklerini (logo-rallye, lipogram, değiştirici, çevrikleme, eşesli çeviri, S+7, LSD, tanka) erek dile aktarırken, metinleri yeniden yazdığı gözlemlendi. Oulipo teknikleri dışında biçemiyle ön plana çıkan metinlerin bazılarının uyarlandığı, bazılarının da yeniden kurgulandığı görülmektedir. Örneğin Alexandrine’ler, Sone ve Şarkı’da biçimsel özellikleri yansıtabilme kaygısı varken Botanik ve Zoolojik uyarlanmıştır.

Bu gözlemlere dayanarak, erek dilde tanış olunmayan biçemlerin ve Oulipo tekniklerinin esas olarak çeviri aracılığıyla Türk yazın dizgesine giriş yaptığı söylenebilir. Oulipo tekniği içeren kitaplar 2003 yılına kadar Türkçeye çevrilmemiştir. Dolayısıyla çevirmen Biçem Alıştırmaları üzerinde çalışmaya başladığında elinin altında bir Türkçe çeviri çalışması bulunmamaktaydı. Türkçede yapılmış bireysel denemeler ise Biçem Alıştırmaları’nda olmayan başka birkaç teknik üzerinde yoğunlaşmıştı. Bu bakımdan Biçem Alıştırmaları eşzamanlı olarak birçok Oulipo tekniğinin ve farklı biçemlerin ilk çevirisini içerdiğinden öncü bir yapıt olarak nitelendirilebilir.

Hem Oulipo grubunun amacına hem de kullandığı tekniklere ve biçemlere alışkanlığı olmayan erek okur için çeviride uyarlama ve Türk diline göre yeniden yazma, metne girebilmeyi kolaylaştıran stratejilerdir. Böylelikle tanıyabildiği malzemedan hareket eden okur, sınırlamaya konu olan biçem ya da tekniği daha iyi anlayabilecektir.

Ancak çeviride uyarlama yapılmış olması, kitapta yabancı hiçbir öge bulunmadığı anlamına gelmez. Yapıttaki uyarlamanın altında yabancılaştırma olduğu söylenebilir çünkü

çevirmen kaynak dilin tekniklerini taklit etmektedir. Başka bir deyişle çeviride iki yönlü bir strateji vardır: Tekniğin tekrarında yazara gidilmektedir ama bunun için dilde ve kültürde uyarlamalar yapılmaktadır. Yapıtta yerel edebiyat geleneği birkaç alıştırmada dışında görülmemektedir, dilsel uyarlama ön plandadır. Bu durumun yansımaları alıştırmalarının başlıklarında kendisini göstermektedir. Alıştırma başlıklarından çoğu (*Distinguo*, *Homeoteleuton*,...) yabancı dilde bırakmıştır çünkü bu teknikler/biçemler yerel yazın dizgesinde sık yer almadıklarından Türkçe olarak adlandırılmamışlardır. İçerikle beraber başlığın da uyarlandığı alıştırmalar ise iki yazınsal dizge tarafından da bilinen biçemlere sahiptirler.

İçeriği erek dil kurallarına göre yeniden yazarak okura ulaşmaya çalışan çevirmen, erek dil geleneğine tamamen yabancı olan alıştırmaların çoğunu olduğu gibi korurken, sadece uyarlama-yabancılaştırmayı değil, aynı zamanda Popoviç'in deşindiğı 'bağlılık' ve 'özgürlük' kutupları arasındaki dengeyi de metni canlı bir yapıt gibi yeniden yaratmada kurmuştur.

Başka bir nokta da, çeviride kaynak dil yapılarının taklit edilmesi Oulipo grubunu yanıtınsan bir davranış olarak görülebilir. Oulipo grubu da kullandığı biçemleri ve teknikleri bir tür dil içi çeviriyle eski biçemlere öykünerek yaratmıştır. Dolayısıyla çevirmenin uyarlama-yabancılaştırmadaki bu dengede sergilediğı dilsel taklit, çeviride ortaya çıkan başka bir Oulipo unsuru olarak değerlendirebilir.

Makalenin başlarında belirtildiğı üzere, *Biçem Alıştırmaları* örneğinde de görüldüğü gibi Oulipo grubu matematik ve edebiyatı birleştirmeye amacıyla metinlere çeşitli sınırlamalar uygulamış ve yeni biçemler oluşturmaya çalışarak edebiyat dizgesine yenilik getirmeye çalışmıştır. Oulipo metinlerinin çevirisi de bu doğrultuda iki aşamalı bir görüntü sergilemektedir. Kaynak dilde oluşturulan sınırlama çözüldükten sonra bu sınırlama erek dile aktarılmaktadır. Ancak çeviride bu oyunun yeniden kurulabilmesi için alıştırmaların erek dil kurallarına göre uyarlanması ve yeniden yazılması kaçınılmaz bir yöntem olarak görünür. Böylece, tanış olmadıkları biçem ve tekniklerle karşılaşan erek okur, okuma süresince hem yeni biçemi/tekniki keşfedebilir hem de sınırlamanın tüm metinde uygulanmasını test edebilir, başka bir deyişle uyarlama ve yeniden yazım sayesinde metne girerek yabancı biçemi etkin bir katılımı okuyabilir ve değerlendirebilir.

KAYNAKÇA

AKDAĞ, Ayşe Işık (2010) **Oulipo Teknikleri Çerçevesinde Bir Çeviri Çalışmasına Kültürel, Biçemsel ve Söylemsel Yaklaşım**, Tez (YL) İstanbul: İstanbul Üniversitesi (yayınlanmamış)

BAKER, Mona (2001) **Routledge Encyclopedia of Translation Studies**, London: Routledge

BANGUOĞLU, Tahsin (2007) **Türkçenin Grameri**, Ankara, TDK Yayınları

BENS, Jacques (1988) 'Queneau Oulipien' in **Atlas de Littérature Potentielle**, Saint-Amand, Gallimard

BRISSET, Annie (1998) 'L'Identité Culturelle De La Traduction En réponse à Antoine Berman', in Paul Bensimon (ed.) **Palimpsestes No:11: Université Paris III- Sorbonne Nouvelle Institut du Monde Anglophone Traduire la Culture**, Presses de la Sorbonne Nouvelle, 31-51.

DOPPAGNE, Albert (1973) 'Le Néologisme chez Raymond Queneau', **Cahiers de l'Association Internationale des Etudes Françaises**, Sayı:25, 91-107.

FEDERICI, Federico (2009) **Translation as Stylistic Evolution, Italo Calvino Creative Translator of Raymond Queneau**, Amsterdam- New York: Edition Rodopi B.V.

GUICHARNAUD, Jacques: (1951) 'Raymond Queneau's Universe', **Yale French Studies**, No. 8, What's Novel in The Novel, 38-47.

GOTO, Kanako (2008) **La Littérature comme réécriture. Poétique des Exercices de style de Raymond Queneau**, Tez (DR) Liège: L'Université de Liège (yayınlanmamış)

HALICI, Uğur (1993) 'İstanbul'u Oulipo Dinliyorum', **Çağrı**, Vol 37, No. 400, 4-5.

KUBO, Akhiro (2007) 'Du « cadre narratif » dans Exercices de style de Raymond Queneau', **ZINBUN** No.40,1-13.

LE LIONNAIS, François (1973) 'LA LIPO (Premier Manifeste)' in **Oulipo La littérature potentielle (Créations, Re-créations, Récréation)**, Gallimard,Rééd.Folio-essais,16- 18.

LE TELLIER, Hervé (2006) **Esthétique de l'Oulipo**, 2ème édition revue et corrigé, Bordeaux: Le Castor Astral.

LESCURE, Jean (1973) 'Petite Histoire de l'Oulipo' in **Oulipo La Littérature Potentielle (Créations Re-création Récréations)**, Gallimard,24-35.

LOTMAN, Juri (2005) 'On the semiosphere' çeviren Wilma Clark, **Sign Systems Studies** **33.1**, 205-229.

MUNDAY, Jeremy (1998) 'A Computer Assisted Approach to The Analysis of Translation Shifts', **Meta: Translators' Journal**, vol. 43, n° 4,543-556.

O'SULLIVAN, Carol (2006) 'Around the Continent in 99 Exercises: Tracking the Movements of the *Exercises de style*', **RiLUnE**, n. 4, 71-86.

OULIPO (2006) **Abrégé de littérature potentielle**, wplace: Mille et une nuits et Oulipo.

PEKKANEN, Hilka (2007) 'The Duet of the Author and The Translator: Looking at Style through Shifts', **New Voices in Translation Studies** **3**,1-18.

POPOVIČ, Anton (1970) 'The Concept 'Shift of Expression' in Translation Analysis' in **The Nature of translation: Essays on the Theory and Practice of Literary Translation**, James Holmes (ed.) Mouton: Slovak Academy of Sciences, 78-87.

POPOVIČ, Anton (1981) 'Çeviri Çözümlemesinde "Değiş Kaydırma" Kavramı', Trans.by.Yurdanur Salman, **Yazko Çeviri** **1**,156-162.

POPOVIČ, Anton (1976) 'Aspects of Metatext', **Canadian Review of Comparative Literature**, RCLC Automne, 225-235.

POPOVIÇ, Anton (1987) **Yazın Çevirisi Terimleri Sözlüğü**, Hazırlayanlar: Suat Karantay, Yurdanur Salman, İstanbul: Metis Yayınları.

QUENEAU, Raymond (2003) **Biçem Alıştırmaları**, Trans.by: Armağan Ekici, İstanbul: Sel Yayıncılık.

QUENEAU, Raymond (1947) **Exercices de Style**: Edition Gallimard, Collection Folio.

QUENEAU, Raymond (1998) **Exercises in Style**, Trans by. Barbara Wright: John Calder Publishers, London.

SPIRK, Jaroslav: (2009) ‘Anton Popovic’s contribution to translation studies’ in **Target 21:1**, John Benjamins Publishing Company,3-22.

TOURY, Gideon (1985) A Rational for Descriptive Translation Studies in **The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation**, Ed.by. Theo Hermans, Croom Helm, Australia

VARDAR, Berke (1998) **Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri**, İstanbul: Multilingual.

XINMU, Zhang (1999) ‘Les Signes sociaux et leur traduction’, **Meta**, XLIV,No1,110-120.

YAZICI, Mine (2005) **Çeviribilimin Temel Kavram Ve Kuramları**, İstanbul: Multilingual.

Çevrimiçi Kaynaklar

COLLOMBAT, Isabelle (2005) *L’Oulipo du traducteur*, ‘L’ordre des mots’, (Çevrimiçi) <http://semen.revues.org/document2143.html>, [14 Nisan 2010].

EKİCİ, Armağan: *Biçem Alıştırmaları: Çeviri Üzerine Notlar* (Çevrimiçi) http://home.wxs.nl/~ekici000/ouliipo/queneau/ba/ba_notlar.htm, [1 Nisan 2009].

EKİCİ, Armağan: *Sınırlama Altında Yaz*’, (Çevrimiçi) <http://home.planet.nl/~ekici000/sinirlama.htm>, [1 Nisan 2009].

OULİPO *HISTORIQUE DE L’OULİPO*, (Çevrimiçi) <http://www.ouliipo.net/document2565.html>, [31 Temmuz 2008].

Matematik ders notu (Çevrimiçi) <http://www.yde.yildiz.edu.tr/tts/tts-dizelgeler/tts-tk-s.htm> , [18 Ocak 2010)